

Dr Elżbieta Podoska-Filipowicz
Bydgoszcz

PEDAGOGICZNE STUDIA TECHNICZNE - PODSTAWOWA FORMA KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI PRAKTYCZNEGO NAUCZANIA ZAWODU

W szkolnictwie zawodowym można wyróżnić cztery podstawowe grupy nauczycielskie:

- nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących pracujących w szkole zawodowej,
- nauczycieli teoretycznych przedmiotów zawodowych,
- nauczycieli praktycznego nauczania zawodu,
- nauczycieli działalności opiekuńczo-wychowawczej¹.

W roku szkolnym 1988/1989 w szkolnictwie zawodowym zatrudnionych było ogółem 119.679 nauczycieli wszystkich wymienionych tu grup, a wśród nich 29.796 nauczycieli praktycznego nauczania zawodu (co stanowi 24,9% ogółu nauczycieli szkół zawodowych).

Można zarazem stwierdzić, że w zakresie poziomu posiadanego wykształcenia sytuacja omawianej grupy nauczycieli nie może być uznana za w pełni zadowalającą. Tylko 43% wśród nich posiada wykształcenie wyższe, pozostali na poziomie średnim i studium nauczycielskiego. Jest to wskaźnik najniższy wśród wszystkich grup nauczycieli szkół ponadpodstawowych².

Czy jednak sytuacja taka może być określona jako niekorzystna? Uregulowania prawne w tym zakresie pozwalają na zatrudnianie jako nauczycieli praktycznego nauczania zawodu osób z wykształceniem średnim posiadających kwalifikacje pedagogiczne; zatem pod tym względem sytuacja może być uznana za prawidłową.

Czy jednak jest ona właściwa z punktu widzenia procesu dydaktyczno-wychowawczego w szkole zawodowej, w sytuacji gdy nauczyciel praktycznego nauczania zawodu legitymuje się formalnym poziomem wykształcenia niewiele tylko wyższym od formalnego poziomu wykształcenia swoich uczniów? Praktyka wykazuje, że taki nauczyciel na ogół cieszy się mniejszym autorytetem niż pozostali nauczyciele szkoły zawodowej. Również większość nauczycieli objętych badaniami w ramach CPBP 08.17 (grupa IV C: Kształcenie i doskonalenie nauczycieli szkół zawodowych) wypowiedziała się za posiadaniem przez nauczycieli praktycznego nauczania zawodu wyższego wykształcenia (choćby na poziomie wyższego zawodowego) ze względu na wyższy prestiż nauczyciela na takim poziomie wykształcenia.

Można wyróżnić dwie podstawowe drogi pozyskiwania nauczycieli praktycznego nauczania zawodu dla potrzeb szkolnictwa zawodowego:

- pierwsza z nich to zatrudnianie osób pracujących wcześniej w różnych dziedzinach życia gospodarczego; wymaga się od nich posiadania przynajmniej wykształcenia średniego i ukończenia studium pedagogicznego obejmującego 200 godzin zajęć dydaktycznych, organizowanego przez oddziały Centrum Doskonalenia Nauczycieli,
- druga z nich to zatrudnienie nauczycieli - absolwentów Pedagogicznego Studium Technicznego, specjalnie przygotowanych do tej pracy.

Pedagogiczne Studium Techniczne jest formą kształcenia nauczycieli praktycznego nauczania zawodu, w zasadzie jedyną w polskim systemie oświaty nastawioną specjalnie na przygotowanie kadr dla potrzeb szkolnictwa zawodowego.

Tradycje Pedagogicznego Studium Technicznego sięgają początku lat pięćdziesiątych, kiedy to w roku 1951 utworzono Technika Przemysłowo-Pedagogiczne nastawione na kształcenie nauczycieli praktycznego nauczania zawodu. W tym kształcie funkcjonowały one do roku 1970, kiedy przekształcono je w Pedagogiczne Szkoły Techniczne, działające do 1975 roku.

W 1975 roku powołano Pedagogiczne Studia Techniczne, w których obecnie można wyróżnić następujące formy organizacyjno-programowe:

- a) czteroletnią na podbudowie zasadniczej szkoły zawodowej, dającą świadectwo dojrzałości i kwalifikacje nauczyciela praktycznego nauczania zawodu,

- b) dwuletnią na podbudowie liceum zawodowego, dającą kwalifikacje nauczyciela praktycznego nauczania zawodu,
- c) dwuletnią na podbudowie technikum, dającą kwalifikacje nauczyciela praktycznego nauczania zawodu.

W roku szkolnym 1991/1992 funkcjonowały 32 Pedagogiczne Studia Techniczne, z czego w 26 placówkach prowadzono cykl czteroletni, w 12 cykl dwuletni po liceum zawodowym i w 4 cykl dwuletni po technikum. Niektóre szkoły kształcą równoległe w dwóch lub trzech cyklach, w wymienionych tu formach organizacyjno-programowych.

Ogólnie w roku szkolnym 1991/1992 Pedagogiczne Studia Techniczne kształciły 4133 kandydatów na nauczycieli praktycznego nauczania zawodu w następujących dziesięciu specjalnościach:

- 1) obróbka skrawaniem - 18 szkół,
- 2) elektromechanika - 7 szkół,
- 3) elektroenergetyka - 2 szkoły,
- 4) naprawa i eksploatacja pojazdów samochodowych - 7 szkół,
- 5) mechanizacja rolnictwa - 1 szkoła,
- 6) budownictwo ogólne - 4 szkoły,
- 7) konfekcjonowanie tkanin - 7 szkół,
- 8) technologia żywienia - 1 szkoła,
- 9) meblarstwo - 1 szkoła,
- 10) elektryczna i elektroniczna automatyka przemysłowa - 1 szkoła.

Można zaobserwować w ostatnich latach wzrost liczby Pedagogicznych Studiów Technicznych, z 21 szkół w roku szkolnym 1987/1988 do 30 w roku szkolnym 1989/1990 i 32 w roku szkolnym 1991/92 oraz tym samym wzrost liczby uczniów od roku szkolnego 1987/1988 o ponad 600 osób.

Należy jednak podkreślić, że nowe Pedagogiczne Studia Techniczne to często tylko ciągi klas w ramach zespołów szkół, dopiero się rozwijające i kształcące niewielkie liczby uczniów. Ich powstanie uwarunkowane jest zapotrzebowaniem zespołów szkół zawodowych na nauczycieli praktycznego nauczania zawodu danej specjalności, a placówki te nie posiadają określonej samodzielności organizacyjnej i lokalowej. Dotyczy to także Pedagogicznych Studiów Technicznych istniejących już od wielu lat, które przez ten czas nie

uzyskały statusu samodzielnych jednostek szkolnych. Określoną samodzielność organizacyjną i lokalną posiadają aktualnie trzy szkoły.

Przynależność Pedagogicznego Studium Technicznego od zespołu szkół zawodowych ma zarówno negatywne, jak i pozytywne aspekty. Do pozytywnych zaliczyć należy fakt, że inne szkoły należące do tego samego zespołu stanowią swoiste "szkoły ćwiczeń", w których słuchacze odbywają praktyki pedagogiczne. Ponadto korzystają oni z urządzeń i wyposażenia całego zespołu, a także warsztatów szkolnych, które w wielu przypadkach stanowią będą miejsce przyszłego zatrudnienia. Negatywnym aspektem przynależności do zespołu szkół zawodowych są problemy lokalowe Pedagogicznych Studiów Technicznych, często nie posiadających własnych pomieszczeń, co powoduje, że zajęcia odbywają się na dwie zmiany. Ponadto w wielu przypadkach Pedagogiczne Studium Techniczne będące składnikiem zespołu szkół zawodowych jako mała jednostka organizacyjna nie jest dostrzegane jako odrębny typ szkoły, a tym samym jego pozycja w obrębie całego zespołu nie jest znacząca. W całokształcie wielu problemów związanych z funkcjonowaniem różnych typów szkół, często liczebnie większych, nie dostrzega się problemów specyficznych dla zakładu kształcenia nauczycieli, którym jest przecież Pedagogiczne Studium Techniczne.

Specyfika ta wyraża się, między innymi, uwzględnianiem w treściach nauczania bloku przedmiotów społeczno-pedagogicznych i praktyk pedagogicznych. W czteroletnim cyklu kształcenia można wyróżnić następujące bloki przedmiotów:

- przedmioty ogólnokształcące,
- przedmioty społeczno-pedagogiczne,
- przedmioty zawodowe,
- zajęcia praktyczne.

Natomiast w dwuletnich cyklach kształcenia nie ma praktycznie bloku przedmiotów ogólnokształcących, poza językiem obcym i wychowaniem fizycznym. W grupie przedmiotów społeczno-pedagogicznych, które należy traktować w zasadzie jako przedmioty zawodowe w przypadku kształcenia nauczycieli, wyróżnić można następujące:

- pedagogika, psychologia i socjologia pracy,
- bezpieczeństwo, higiena i prawo pracy,
- metodyka zajęć praktycznych.

Ponadto kandydaci na nauczycieli praktycznego nauczania zawodu odbywają praktyki pedagogiczne, a także jedną praktykę produkcyjną.

Oprócz stacjonarnego kształcenia nauczycieli praktycznego nauczania zawodu niektóre szkoły prowadzą także egzaminy eksternistyczne z zakresu Pedagogicznego Studium Technicznego dla osób pracujących, a nie posiadających wymaganych kwalifikacji i związane z nimi konsultacje z zakresu poszczególnych przedmiotów. Forma ta prowadzona jest jednak okresowo, co jakiś czas i nie dotyczy zbyt dużej liczby osób.

Z badań przeprowadzonych w ramach CPBP 08.17, a dotyczących kształcenia i doskonalenia nauczycieli szkół zawodowych (grupa IV C) wynika, że poszczególne Pedagogiczne Studia Techniczne na ogół pozytywnie oceniają swoją działalność w zakresie kształcenia kandydatów na nauczycieli praktycznego nauczania zawodu. Absolwenci tych szkół nie mają trudności w znalezieniu pracy w swoim zawodzie, a są specjalności, gdzie występuje ciągle brak kwalifikowanych nauczycieli zawodu. Taka sytuacja spowodowała w ostatnich latach powołanie kilku Pedagogicznych Studiów Technicznych ze specjalnością: konfekcjonowanie odzieży.

Mimo ogólnej pozytywnej oceny swojej działalności Pedagogiczne Studia Techniczne napotykać na wiele trudności. Do podstawowych zaliczyć można:

- brak kandydatów autentycznie zainteresowanych uzyskaniem kwalifikacji nauczycielskich lub też zjawisko negatywnej selekcji: do zawodu nauczycielskiego,
- brak kryteriów i metod doboru odpowiednich kandydatów na nauczycieli i oceny ich predyspozycji pod kątem wykonywania tego zawodu, co powoduje, że często słuchaczami Pedagogicznego Studium Technicznego zostają osoby przypadkowe; jest to nieuniknione w sytuacji, gdy egzamin wstępny nie obejmuje żadnych form sprawdzenia przydatności kandydata pod kątem wykonywania zawodu nauczycielskiego,
- ograniczone możliwości uzupełniania wykształcenia przez absolwentów Pedagogicznego Studium Technicznego, pracujących zawodowo nauczycieli - istnieją one jedynie w Akademii Rolniczej w Olsztynie (mechanizacja rolnictwa), Politechnice Łódzkiej (włókiennictwo) i Politechnice Śląskiej w Gliwicach (specjalność elektryczna i mechaniczna) i funkcjonują dopiero od kilku lat; należy jednak podkreślić, że w stosunku do sytuacji sprzed paru lat, gdy nie było takich możliwości, są to zmiany pozytywne.

Ponadto należy wyrazić wątpliwość, czy utrzymają się szkoły tworzone w ramach zespołów szkół zawodowych, w zasadzie jako ciągi klas kształcące nauczycieli dla swoich potrzeb. W niektórych przypadkach ich działalność wydaje się być na tle całego zespołu niezauważona i mało doceniana.

W niektórych szkołach wskazuje się także jako negatywne zjawisko fakt, że absolwenci Pedagogicznego Studium Technicznego nie podejmują pracy jako nauczyciele praktycznego nauczania zawodu. Spowodowane to było w ostatnich latach przede wszystkim warunkami płacowymi, jakie mogło zaofiarować im szkolnictwo. Dlatego też mając do wyboru wyższe płace w przemyśle, podejmowali tam pracę.

W ostatnich latach mogło się wydawać, że Pedagogiczne Studia Techniczne uzyskały już określoną rangę w systemie kształcenia nauczycieli. Stale rosła liczba szkół i uczniów, rozwijały się dwuletnie cykle kształcenia w różnych specjalnościach. Jednak decyzją Ministra Edukacji Narodowej (Zarządzenie z dnia 5 marca 1992 roku) Pedagogiczne Studia Techniczne ulegają likwidacji - dwuletnie funkcjonować będą jeszcze do 1993 roku, a czteroletnie do 1995 roku. Nie przewiduje się na razie tworzenia nowych zakładów kształcenia nauczycieli praktycznego nauczania zawodu.

Przypuszczać jednak można, że w najbliższych latach powstaną propozycje dotyczące kształcenia tej grupy nauczycieli i po ostatecznej likwidacji Pedagogicznych Studiów Technicznych można będzie powołać nowe formy organizacyjne. Wydaje się, że optymalnym rozwiązaniem byłoby utworzenie, podobnie jak w przypadku innych grup nauczycieli, Kolegiów jako trzyletnich zakładów kształcenia nauczycieli na poziomie wyższym zawodowym. Ponieważ odpowiednie przepisy Ministerstwa Edukacji Narodowej przewidują tworzenie tego typu zakładów pod opieką naukową wyższych uczelni - można byłoby przewidzieć współpracę np. Wyższych Szkół Pedagogicznych ze szkołami zawodowymi.

PRZYPISY

¹ Z. Wiatrowski: Nauczyciel szkoły zawodowej. Wydanie II. Warszawa 1987 s. 93

² Raport z badań na temat: Kształcenie i doskonalenie nauczycieli szkół zawodowych, prowadzonych przez grupę tematyczną IV C CPBP 08.17 pod kierunkiem prof. dr hab. Z. Wiatrowskiego. Bydgoszcz 1990 s. 86